

עד אחד בשטר ועד אחד בע"פ (בבא בתרא קסה)

גליון 438

איתא במשנה בריש פרק גט פשוט (דף קס.). גט פשוט עדיו בשנים ומקושר בשלשה, פשוט שכתב בו עד אחד ומקושר שכתב בו שני עדים, שניהם פסולין.

ובגמ' בדרה קסה. בשלמא מקושר שכתוב בו שני עדים פסול איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל ובעלמא כשר הכא נמי כשר, קמ"ל דפסול. אלא פשוט שכתוב בו עד אחד פשיטא. אמר אביי לא נצרכא דאפי' עד אחד בכתב ועד אחד בפה. אממר אכשר בעד אחד בכתב ועד אחד על פה וכו'.

ופירש הרשב"ם (בד"ה אמר אביי וכו') ואתא לאשמועינן דלא סמכינן אשטרא לטרוף מלקוחות, דשני עדים הכתובים בשטר הוא דמפקי ליה לקלא, ואינו אלא כמלוה על פה, וטרפה מבני חרי כדין המלוה את חבירו בעדים בלא שטר. וגם הלווה יכול לומר פרעתי, ולא יכול המלוה לטעון ללווה היה לך לקרוע השטר שבידי מכיון שלא נעשה כתיקון חכמים, לא חשבו הלווה ולא נזכר לשואלו למלוה.

ועוד פירש (בד"ה אממר אכשר בעד אחד בכתב) וכתב ידו מקויים ממקום אחר בעדים, ועד אחד נמי בעל פה מסהיד על אותה מלוה. ונראה בעיני דלגמרי מכשיר אפילו לטרוף מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפקי ליה לקלא. ונראים הדברים כן דסתם מכשיר לגמרי משמע. מבואר ברשב"ם שהמחלוקת בין אביי לאממר בע"פ בשטר וע"פ היא אם נחשב כמלוה ע"פ בשני עדים או כמלוה בשטר ממש, דלאביי נחשב רק מלוה ע"פ וממילא אינו טרוף ממשעבדי, ויכול הלווה לטעון פרעתי. ואילו לאממר הוי כשטר רגיל שיש בו שני עדים, ואינו יכול לומר פרעתי, וגובה אפילו ממשעבדי. מאידך בתוס' (בד"ה אמר אביי וכו') נקטו שפשוט שעד אחד בשטר אינו כלום, דלא אשכחן בשום מקום שטר בעד אחד לבד שיועיל אלא דכאן עד אחד חתם בשטר ועד אחד מעיד שראה את מסירת השטר, דבכה"ג לאממר כשר כי נחשב כאילו ששניהם העידו על המסירה דקיי"ל כר"א דעדי מסירה כרתי (ועדי חתימה מהני דהוי כאילו מעידים על המסירה). אבל לולא שהיתה עדות על המסירה ודאי שגם שניהם יחידין פסולין שאין כל שטר אלא עד אחד.

גם בחי' הרמב"ן פליג על הרשב"ם, דכתב על הא דפירש הרשב"ם דאממר הכשיר למיגבא ממשעבדי דלא מחוור כלל בטעמא אלא פסול פי' שאין מצטרפין, וכשר פי' למיגבא מבני חרי דמצטרפין. ברמב"ן מבואר דאין עד אחד בשטר נחשב ככלום אלא מצטרף עם עד נוסף בע"פ להיחשב כמלוה בשני עדים.

ואח"כ (בעמ' ב) הביא הרמב"ן שהקשו ע"פ בשטר היאך כשר, והרי אמרו מפיהם ולא מפי כתבם כדאיתא בפרק מי שאחזו (גיטין עא.). ומפרש רש"י בפירוש התורה (דברים יט, טו) שלא ישלחו אגרותיהם לבית דין. והביאו מהירושלמי (כתובות פ"ב ה"ד) שע"פ בכתב כלום הוא. ובסוף דחה דבריהם, והביא מבעל הלכות גדולות ששטר שחתומים עליו שנים ונמצא אחד מהם קרוב או פסול נהי דממונא לא מפקינן מיניה אבל שבועה משבעינן ליה אפומא דהאי עד כשר. הרי שעד אחד בשטר זוקק לשבועה, ואינו נחשב לכלום.

גם בספר התרומות (שער ט חלק א אות ב) הקשה מהירושלמי הנ"ל על דברי הבה"ג, דמהירושלמי משמע דהאי שטרא דלא חתים עליה אלא חד סהדא פסול לגמרי. ושם (ריש ח"ב) הביא מהר"י מיגש שלפי אממר עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מצטרפין ואינו יכול לומר פרעתי. בר"י מיגש שבפנינו לא כתוב דבר זה. ברמב"ם כתב (פי"ד מלוה ולוה ה"י) הוציא עליו שטר חוב בעד אחד, ולוה טען פרעתי, הרי זה מתחייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם.

ובמגיד משנה כתב דעת קצת מפרשים שעד אחד בשטר אינו כלום. ומה שאמר בגמ' בפרק גט פשוט שעד אחד בשטר מצטרף עם עד אחד על פה היינו דוקא בשיש שני עדים חתומים בשטר ולא מצאו לקיים אלא אחד מהם, ואז העד שבעל פה שראה ההלוואה מצטרף עם אחד שבכתב אבל דעת הגאונים הוא שעד אחד

בכתב זוקק לשבועה, וכן דעת בה"ג וזה דעת הרשב"א, ורבינו סובר כן. ואם היה אומר להד"ם היה נשבע להכחיש העד והיה נפטר אבל עכשיו שמודה שלוה אלא שטוען שפרע, דעת רבינו שחייב שבועה שאינו יכול להישבע, וחייב לשלם.

והנה בחי' הריטב"א (קסה:) כתב ויש מקשין היאך יועיל כלום ע"א בשטר שאינו עושה בו מעשה שטר שהכשירה תורה הו"ל מפיהם ולא מפי כתבם שפסול. וי"א דלא אמרו שפסול אלא באלם שאינו יכול להעיד, ובילה מעכבת בו. ואחרים אמרו ע"א בשטר אינו כלום, וסוגיין הכא כשהיו שנים חתומין בשטר אלא שלא נתקיים אלא אחד מהם (דמדאורי' שטר גמור הוא ואין בו משום לא מפי כתבם) ונסתייעו לזה מהירושלמי (הנ"ל). והביא שם ממורו הר"ם בשם רבותיו שאין כן שיטת הגמ' שלנו כלל אלא דברי אממר כפשוטן דס"ל דע"א בשטר ראוי לחייב שבועה, ולהצטרף עם אחרים. ודקאמרת מפי כתבו הוא זה לא חשיב מפי כתבו אלא כשחתם לעצמו למזכרת אבל כל שחתם לעשות תורת שטר ובשליחות בעל דבר לא קרינא ביה מפי כתבו. והירושלמי חולק על תלמוד שלנו, וקיי"ל כאמימר. (וכן מבואר בחי' הרשב"א).

מבואר בריטב"א דלמ"ד שע"א בשטר אינו כלום הביאור הוא דהיות ואינו עושה מעשה שטר כי שטר בעי שני עדים, ממילא הו"ל עדות בכתב, שאינה מועילה כלל. ולמ"ד דמהני ס"ל שאין תנאי בשטר שיהיו דוקא שני עדים אלא כל שנעשה לבקשת הבעל דבר, לא קרינן ביה מפי כתבו, והו"ל עדות כשרה של עד אחד. ובדברי יחזקאל (סי' לא) כתב בשם הגר"ח דהא דבעי שני עדים בשטר אין זה כלל מתורת ממון שבו וכן בגיטין וקידושין מצד דבר שבערוה שבו אלא דהוא מתורת שטר בעצמותו דבפחות משני עדים לא הוי שטרא אלא חספא בעלמא. ואילו היה באפשר לדין שטר באיסורין ג"כ בעי שני עדים אע"פ שעצם האיסור לא בעי תורת עדות. שטר בלי שני עדים אינו שטר לשום דבר.

אמנם בחי' רבנו חיים הלוי (פ"ה עדות ה"ו בד"ה והנה כבר) כתב דלתוס' (ב"ב קסד) שטר הבא בע"א לא הוי שטר. אבל לרמב"ם (הנ"ל בפ"ד מלוה) שטר הבא בע"א הוי שטר. ולכאורה לפי התוס' ע"א בשטר אינו כלום. ואח"כ הוסיף לבאר דגם לפי התוס' אין הביאור שלא חייל על עדותו (בשטר) הך דינא דנעשה כמי שנחקרה בב"ד אלא דעיקר הדין הוא דאף דהויא עדותו כמו שנחקרה בב"ד מ"מ עדותו לא מועלת משום דהוי רק ע"א, דכך היא ההלכה של שטרות שהם דוקא בשנים עדים. דהא תוס' פירשו דסוגיין איירי שיש עד אחד בכתב וע"א שמעיד על המסירה, ולכן מצטרפין. ואי נימא שע"א בשטר אינו כלום ממש איך מהניא מה דאיכא גם עד מסירה להשלים את העדות לשנים כשעד אחד בשטר בכלל לא נחשב שהתקבלה עדותו (עיי"ש באריכות). וע"כ דגם ע"א בשטר חייל ביה דין שטר שנעשה כמי שנחקרה עדותו בב"ד ודין עד אחד ביה רק דע"א אינו מועיל לעדות זו. ועל כן שפיר מצטרף לעד מסירה.

ובשיעורי רבי שמואל (גיטין אות לו) כתב דגם למ"ד דשטר עם עד אחד לא מחייב שבועה אין הכרח דס"ל דלא הוי שטר כלל אלא דס"ל דהא דע"א מחייב שבועה בממון היינו דוקא כשהוא ע"א לממון דכשיש חצי עדות לממון ה"ז מחייב שבועה. ולהכי שטר בע"א אינו מחייב שבועה כי אין שטר מיוחד לשבועה, והיות ולשטרי ממון בעינן שנים לאשווי שטרא ממילא שטר עם ע"א לא מחייב כלום. אבל באיסורים דלא בעינן שנים, אם היה היכ"ת של שטר באיסורים היה מועיל גם בעד אחד. ודלא כגר"ח שנקט שלהנך ראשונים הוי הלכתא מיוחדת דלאשווי שטרא בעינן שנים.

נמצינו למדים דלפי הרשב"ם לאמימר מהני ע"א בשטר עם ע"א בע"פ עד כדי כך שנחשב שטר גמור ואפי' לגבות ממשעבדי, דיש כאן שנים שיוציאו הקול. ולשאר הראשונים אין כאן שטר לגבות ממשעבדי דלא מצרפינן לעד בע"פ לגבי השמעת הקול. ולר"י מיגש (לפי איך שהובא בספר התרומות) מועיל השטר שלא יוכל לטעון פרעתי דדין שטר יש לו רק שאין כאן קול כי לא חתמו שנים. ולרמב"ם מהני השטר לחייב שבועה. ולתוס' וסיעתם אין שטר של ע"א כלום. ולפי ביאור הגר"ח בתוס' דס"ל דמצטרף העד שבשטר עם עד מסירה, ע"כ שנחשבה עדותו כע"א ולכן מצי מצטרף עם עד מסירה. ולראשונים שהעמידו סוגיין (כהירושלמי) באופן שחתמו שנים, וקיימו רק אחד מהם, יוצא שע"א חתום לבדו, באמת אינו כלום, גם לא להצטרף עם עד מסירה וגם לא לחייב שבועה. ולר' שמואל יש טעם אחר מדוע אינו מחייב שבועה.